

פרשת ויקרא

20

"ויאמר ד' אל-משה בא אל-פרעה כי-אני הכבדתי את-לבו".

המידות של האדם כשהן לעצמן אינן לא טובות בהחלט ולא רעות בהחלט. הדבר תלוי כיצד משתמש האדם בהן, ובאיזו "לבושים" הוא מלביש אותן ("לבוש" הנפש — מחשבה, דבור ומעשה). אם יש לאדם מידת החסד, אהבה, יכול להלבישה ב"ואהבת את ד' אלקיך", "ואהבת לרעך כמוך", ויכול להשתמש בה לצורך אהבה וזה, "אהבת רע משוב, שקר מדבר צדק סלה". והוא הדין מידת הגבורה. "האי מאן דבמאדים (מי שנולד במזל מאדים), יהי גבר אשיר דמא (יהיה אדם שופך דמים). אמר רב אשי: אי אומנא (מקוץ דם, רופא), אי גנבא, אי טבחא, אי מוהלא". יבחר לו האדם עצמו איך להשתמש במידה ותכונה זו בה נולד. רופא ומוהל, או גנב וכיוצא. והוא שכתוב בספרים על מצות ספירת העומר, שעניינה לברר בכל יום מידה אחת.

כבודות הלב וקשיות העורף אף היא לא רעה בהחלט ולא טובה בהחלט. עם קשה עורף הוא ישראל — והיא תהילתו. למרות כל אבני הנגף וצורי המכשול שעמדו על דרכו, הרי "כל-זאת באתנו ולא שכחנו ולא שקרנו בביתך". אבל גם פרעה היה קשה עורף (ובספרים: "פרעה" אותיות "הערף") — ולרעה. כל האותות והמופתים לא השפיעו עליו כלום: הקשה את רוחו והכביד את לבו.

ולכן השאלה הנשאלת מה אשמתו של פרעה, אם הקב"ה בעצמו מעיד שהוא הכביד את לבו, אינה שאלה כלל. לא שהקב"ה עשה שלא ירצה לשלח את ישראל, אלא הכביד את לבו בכלל. נתן לו התכונה של קשיות עורף. ומעשה הדבר תלוי בו בעצמו כיצד להשתמש בתכונה זו. יכול היה להשתמש בה בדרך שישראל משתמשים בה, ואם הוא "הלבישה" בכלים אחרים — הוא האחראי.

ולמען תספר באזני בנך ובן בנך את אשר התעללתי במצרים ואת אתתי אשר שמתי בם וידעתם כי אני

ה' ב

אדם המבשל או אופה מאכלים, אז יש להבדיל: יש המבשל או אופה לעצמו ולבני ביתו ויש המבשל ואופה כדי למכור לאחרים. ההבדל ביניהם הוא, כי המבשל לעצמו אינו מרבה במיני תבשילים כי אם תבשיל אחד או שנים כפי שהוא משער שיאכלו הוא ובני ביתו וכפי החביב עליהם. לא כן המבשל לאחרים, מרבה בתבשילים ומינים שונים ומגוונים, שכן יש החפץ בתבשיל זה, ויש החפץ בתבשיל אחר. על כן הוא מרבה במינים שונים כך שכל אחד מן הקונים ימצא את שליבו חפץ!

כן הוא גם הנמשל — אמר המגיד מדובנא — אם תכלית המכות שבאו על מצרים היו כדי להכריח את פרעה לשלח את בני ישראל מארצו, לא היה כל צורך להרבות במכות מסוגים שונים שכן די בכך אם הקדוש ברוך הוא היה מכה את מצרים עשר פעמים במכת דם או במכת צפרדע וכדו' וודאי שלא היו עומדים המצרים בסבל הרב והיו משלחים את בני ישראל מיד.

לא כך רצה הקדוש ברוך הוא — סיים המגיד — כי עיקר הסיבה למכות היא כדי להפליא את עיני הרואים ולמען יספרו כן לדורות

הבאים. משום כן הרבה הקדוש ברוך הוא במינים ובסוגים שונים של מכות, כי אין לבות כל האנשים שווים, האחד יתפעל ממכת דם והשני ממכת צפרדע והאחר יתפעל ממכת ערוב וכן הלאה.

וזה מה שאומר הכתוב: "ולמען תספר באזני בנך ובן בנך את אשר התעללתי במצרים ואת אתתי אשר שמתי בם וידעתם

חשך למת. ית' שמו של
מלך מלכי המלכים הקב"ה שאין לפניו משוא פנים והוא חוקר לב ובוחר
כליות לפי שהיו בישראל מושעין שהיה להם פטרונין מן המצרים והיה להם
שם כבוד ועושר ולא היו רוצין לצאת ממצרים. אמר הקב"ה אם אני אביא
עליהם מכה בפירסיה וימותו יאמרו המצרים כשם שעבר עלינו כך עבר עליהם
לפיכך הביא על המצרים את החשך שלשה ימים.

י" כ"ב. ויהי חשך אפלה בכל ארץ
מצרים¹.

שהראה להם ארונו של יוסף [בראשית רבה
פרשה פ"ז אות ח"ן, והיינו שהוכיח להם
שאומה זו תוך תוכם ממקור אחר נחצב,
וביארתי זה היטב להלן בדברינו ריש פרשת
בשלח [י"ג פי"ט], עיי"ש.

ונצייר נא לעצמנו מה היתה הרגשתם
של בני ישראל במשך ימי מכת חושך, שהרי
רואים הם שישראל לוקין יותר מן המצרים,
שכמשך ג' ימים מתו יותר מב' מליונים
גברים לבד מטף וקנים ונשים, והלא לא
ידעו טעם מכה זו, ובודאי שהיו ישראל
תמהין ואומרים מה זה עשה ד' לנו. וזוהי
נחמתנו במצב זה² שאנו מתרעמין כביכול
על הנהגת השי"ת בנוגע לכלל ישראל, אבל
לפ"ז משמע שאנו קרובין לגאולה.

מדוע נאמר הציווי על הפסח שהוא קרבן יחיד – בלשון
קרבן ציבור?

מהו הדמיון בין 'חוקת' הפסח ובין 'חוקת' פרה אדומה?

"ויקחו להם איש שה לבית אֶבֶת שה לבית"
(שמות יב, ג)

"ואת חקת הפסח כל בן נכר לא יאכל בו... בבית אחד יאכל
לא תוציא מן הבית מן הבשר תוצה... כל עדת ישראל יעשו
אתו"
(שם, מג-מז)

"יהי לבי תמים בחקך" זה חקת הפסח וחקת פרה אדומה, למה ששניהן
דומין זה לזה, בזה נאמר "ואת חקת הפסח" ובוה נאמר "ואת חקת התורה"
(שמות רבה פ' יט אות ב)

דיני קרבן הפסח הנזכרים בפסוקים אלו, וכן קהל עדת ישראל, וכן "כל עדת ישראל
יעשו אתו", משמע שקרבן הפסח הינו קרבן
של כלל ישראל¹, ואף בגמרא (יומא נא ע"א)
מצינו שקרבן הפסח יש בו בחינה של 'קרבן
ציבור', משום "דאתי בכנופיא" - כלומר,
משום שבא בחבורה של אנשים (עיי' רש"י
זבחים קיז ע"א ד"ה כל).

כמו כן מצינו, שבמקרים מסוימים מותר
להביא קרבן פסח אף בטומאה, כדין
קרבנות ציבור². כמו כן לדעת ר' יהודה
(פסחים צא ע"א): "אין שוחטין את הפסח על

טעונים ביאור, שהרי מחד נצטוו
ישראל לקחת קרבן זה באופן של: "שה
לבית אֶבֶת שה לבית", דהיינו כל יחיד ויחיד
בפני עצמו, ומאידך נאמר בו: "ושחטו אתו
כל קהל עדת ישראל" - כל ישראל כאחד,
דבר שלא נזכר בשאר הקרבנות. ולכאורה
הדברים סותרים זה את זה, שהרי לקחת
הקרבן נעשית על ידי קבוצות או משפחות,
וכן הקרבנות נעשית לשם המנויים עליו
בלבד, ואף אכילתו אינה מותרת אלא
למנויו, ואילו מלשון הכתוב: "ושחטו אתו

לו את הראייה למרחוק להבין שאומה זו
שעכשווים הם עובדי עבודה זרה יהיו בעד
שבעה שבועות מוכנים לעמוד בהר סיני
ולומר "נעשה ונשמע", ופנימיות כזו גם
המלאכים אין מרגישים בה, עד שהוצרך
הקב"ה להוכיח את זה למדת הדין על ידי מה

313 03

קרבן יחיד וקרבן ציבור

וטעם הדבר שיש בקרבן הפסח גם דיני קרבן יחיד וגם דיני קרבן ציבור, הוא מפני שכלבד ההצלה שהיתה במכת בכורות וביציאת מצרים לכל יחיד ויחיד בפני עצמו, היתה בכך גם הצלה לעם ישראל בכללותו, ולפיכך יש בשורשו של קרבן זה סיבה לקבעו הן כקרבן יחיד והן כקרבן ציבור.

ואכן, האחרונים הוכיחו ששם בחינות אלו - ציבור ויחיד - קיימות בקרבן הפסח גם להלכה. שכן אמרו במכילתא (פ' בא מסכתא דפסחא פ' ה): "מנין אתה אומר שאם אין להם לישראל אלא פסח אחד שכולן יוצאין בו ידי חובתן, תלמוד לומר (שמות יב, ו): 'ושחטו אותו כל קהל עדת ישראל'". ותמיהו אמרונם⁶, הרי לדעת המכילתא אכילת קרבן פסח מעכבת, ומי שאינו יכול לאוכלו מנוע מלהקריבו⁷, ואם כן היאך יוצאים כל ישראל בפסח אחד, והרי אין אפשרות שכל אחד ואחד מישראל יאכל כזית מפסח זה?

ומשום כך חידשו, שדין אכילת הפסח הוא רק מדין קרבן יחיד שבו, אבל מדין קרבן ציבור אין האכילה מעכבת, וכשם שמצינו בשאר קרבנות ציבור שאין האכילה מעכבת. לכן, כאשר אין לישראל אלא פסח אחד, מקריבים אותו כקרבן ציבור בלבד, ומתקיים בקרבן פסח זה לפחות חיוב קרבן הציבור שבו⁸.

וזהו הטעם שקרבן הפסח נקרא 'חוקה', מפני ששתי הבחינות ההפוכות - קרבן יחיד וקרבן ציבור - קיימות בו, ובכך דומה הוא לפרה אדומה, ה"מטמאת טהורים ומטהרת טמאים".

יחיד שבטי ישראל

אמנם, אף שנתבאר שבעצם מהותו נחשב קרבן הפסח בבחינת 'חוקה', מכל מקום כבר כתב הרמב"ם בסוף הלכות תמורה (פ"ד ה"ג) שראוי להתבונן בחוקים ולהשתדל להבין את טעמיהם כפי השגתנו, ואם כן יש לנו להתבונן מהי תכלית שני הענינים הללו, המנוגדים לכאורה זה לזה, שישנם בקרבן פסח?

ונראה לומר, שיסוד גדול שנינו כאן בצורתו של כלל ישראל ובמהותו, שכן עיקר עבודתו ותפקידו של עם ישראל נעשה בשני אופנים: מצד אחד, ישנה מטרה ותכלית אחת לכולם - לעשות רצון אביהם שבשמים ולקדש את שמו בעולם, ובוזה הכלל שווים, אולם מצד שני, על אף שהדבר המשותף לכולם הוא היותם עבדי השי"ת, יש לכל

היחיד, אלא דוקא אם התמנו על הקרבן 'חבורה' המונה כמה אנשים. נמצא, שצריכים ציבור מסוים להקרבת קרבן הפסח, וגם זאת היא בחינה מסוימת של ציבור⁹. ויש להבין, אם כן, מהי מהותו של קרבן פסח - קרבן יחיד או קרבן ציבור?

גם לגופו של דבר יש להבין, מדוע נעשה קרבן הפסח על ידי יחידים כ"שה לבית אבת שה לבית", הלא בציווי על עשיית הקרבן נאמר (שם, כא): "משכו וקחו לכם צאן", ודרשו חז"ל (הובא ברש"י שם פסוק ו): "משכו ידיכם מעבודה זרה וקחו לכם צאן של מצוה", ולכאורה הכוונה בזה, שעל ידי קרבן הפסח ינתקו את עצמם מאלילי מצרים ומתועבותיה כדי להיות לעם ה' ולקיים את מצוותיו, וכפי שכתב בספר החינוך (מצוה יג) שטעם עשיית קרבן הפסח הוא "לאות ולזכרון שבאנו באותו הזמן לחסות תחת כנפי השכינה ונכנסנו בברית התורה והאמונה", דהיינו שהקרבן הוא זכר וזיכרון שבאו ישראל בברית התורה והאמונה. אם כן, מאחר שענינו של קרבן הפסח הוא

זיכרון לכך שיצאנו מטומאת מצרים ונכנסנו תחת כנפי השכינה, מן הראוי היה שיעשה קרבן זה כקרבן ציבור על ידי הכלל כולו כאחד⁴.

חוקת הפסח

כדי לבאר ענין זה, יש להקדים את דברי המדרש בפרשתנו (שמות רבה פ' יט אות ב): "יהי לבי תמים בחקיק' (תהלים קט, פ) - זה חוקת פסח וחוקת פרה אדומה. למה, ששניהם דומים זה לזה, בזה נאמר 'זאת חוקת הפסח', ובוזה נאמר 'זאת חוקת התורה' (במדבר יט, ב)". ויש להבין מהי ה'חוקה' שבקרבן פסח, ובמה דומה חוקה זו ל'חוקה' של פרה אדומה?

לפי האמור הדברים מבוארים, שכן ה'חוקה' שבקרבן פסח היא הסתירה שישנה לכאורה בקרבן זה, כשמצד אחד נחשב הוא קרבן של "כל קהל עדת ישראל", כיון שעל ידו נכנסים ישראל תחת כנפי השכינה להיות לעם ה', ומאידך הרי הוא קרבן יחיד - "שה לבית אבת שה לבית",

ונעשה על ידי יחידים. וכחוקה זו שבקרבן הפסח, כך גם בפרה אדומה, שאף בה ישנם שני ענינים מנוגדים, כשמצד אחד מטהרת היא את הטמאים, ומאידך מטמאת את הטהורים.

באופן זה ביאר הגאון רבי עקיבא איגר (תורת אמת לרבי ליב איגר, ח"ב, ט"ז באב) את מאמר הגמרא (תענית לא ע"א): "עתיד הקב"ה לעשות מחול לצדיקים, והוא יושב ביניהם בגן עדן, וכל אחד ואחד מראה באצבעו, שנאמר... 'זה ה' קוינו לו' - כשם שהמחול נעשה בצורת עיגול שצדדיו רחוקים זה מזה, אולם כולם קרובים בשווה אל הנקודה המרכזית שבו, כך גם הצדיקים - הנקודה המרכזית המשותפת לכולם היא 'זה ה' קוינו לו', ואף שכל אחד מהצדיקים מגיע אליה ממקום אחר, ולעיתים דרכו של האחד

רחוקה מזה של האחר מן הקצה אל הקצה, מכל מקום כולם מגיעים אל אותו העיקר, כל אחד בדרכו שלו ועל פי סדר עבודתו.

זהו ענינו של קרבן הפסח - מצד אחד כולל הוא את עם ישראל כולו ומאחד את כולם תחת האמונה בהש"ת, ולפיכך שוחטים אותו ברוב עם ובקריאת ההלל, אולם מצד שני, כל יחיד ויחיד אוכל את הקרבן בפני עצמו, עם בני ביתו ואנשי סביבתו, משום שהקרבן נעשה כזיכרון לכך שינכנסנו בברית התורה והאמונה להיות לעם ה' ולעשות את רצונו, ולהורות בזה שכל יחיד ויחיד, וכל עדה ועדה בעם ישראל, יש להם חלק מיוחד בעבודת ה' ובקיום ברית התורה והאמונה, לפי טבעם ותכונותיהם.

אחד את הדרך ואת השיטה שבה הוא ממלא את תפקידו, הן על פי תכונותיו ויכולותיו, והן על פי המסורת אותה קיבל

מאבותיו. מטעמים אלו, אינה דומה עבודתו של האחד לעבודתו של חבירו, ואין האחד יכול למלא את מקומו של רעהו.

כך היו הדברים כבר בתחילת קיומו של זרע ישראל, אצל שנים עשר שבטי י-ה, שלכל אחד מהם היה תפקיד מיוחד על פי תכונותיו וכוונותיו - ליהודה היה את תפקיד המלכות, ליששכר - תלמוד תורה, לזבולון - החזקת תורה, וכן הלאה. כך היתה צורתו של כלל ישראל בתחילת יצירתו, וכך היתה צורתו לאורך כל הדורות, כשלכל אחד יש את מסורת אבותיו ואת הדרך שהנחילו לו אבותיו ורבותיו בעבודת הקודש.

השלימות מורכבת מהכלל כולו, ואינה נוצרת אלא על ידי חלקים השונים זה מזה, אולם כולם מטרה אחת להם - עשיית רצון השי"ת, ובאופן זה יכול הכלל כולו לבוא לידי שלמות בעשיית רצון קונם.

9. וכן כתב בדרך פקודין להרה"ק בעל 'בני יששכר' בשם המגיד מקז'ניץ, לית טו. ועיין טעם דעת דברים ג, ה, שכתב רמז לענין זה, שתפילין של יד עשויות בית אחד, ותפילין של ראש עשויות פרדות, כי במצות המעשיות שלהן רומזת תפילה של יד - תורה אחת לכל ישראל, וכולם שווים בעשיית אותן המצוות עם אותם הפרטים, אולם בכונת הדברים ובמחשבת הלב, שלהן רומזת תפילה של ראש - יש לכל אחד דרך אחרת, השגה שונה ודרגה שונה.

T

o gain insight into the unique leadership lesson of Parashat Bo, I often ask an audience to perform a thought experiment. Imagine you are the leader of a people that has suffered exile for more than two centuries, one that has been enslaved and oppressed. Now, after a series of miracles, it is about to go free. You assemble them and rise to address them. They are waiting expectantly for your words. This is a defining moment they will never forget. What will you speak about?

Most people answer: freedom. That was Abraham Lincoln's decision in the Gettysburg Address when he invoked the memory of "a new nation, conceived in liberty," and looked forward to "a new birth of freedom."¹ Some suggest that they would inspire the people by talking about the destination that lay ahead, the "land flowing with milk and honey." Yet others say they would warn the people of the dangers and challenges that they would encounter on what Nelson Mandela called "the long walk to freedom."²

⑨ lessons in leadership

④

Any of these would have been the great speech of a great leader. Guided by God, Moses does none of these things. That is what made him a unique leader. If you examine the text in *Parashat Bo* you will see that three times he reverts to the same theme: children, education, and the distant future.

And when your children ask you, "What do you mean by this rite?" you shall say, "It is the Passover sacrifice to the Lord, because He passed over the houses of the Israelites in Egypt when He smote the Egyptians, but saved our houses." (Ex. 12:26-27)

And you shall explain to your child on that day, "It is because of what the Lord did for me when I went free from Egypt." (Ex. 13:8)

And when, in time to come, your child asks you, saying, "What does this mean?" you shall say to him, "It was with a mighty hand that the Lord brought us out from Egypt, the house of bondage." (Ex. 13:14)

It is one of the most counterintuitive acts in the history of leadership. Moses does not speak about today or tomorrow. He speaks about the distant future and the duty of parents to educate their children. He even hints – and this is engrained in Jewish tradition – that we should encourage our children to ask questions, so that the handing on of the Jewish heritage would be not a matter of rote learning but of active dialogue between parents and children.

So Jews became the only people in history to predicate their very survival on education. The most sacred duty of parents was to teach their children. Passover itself became an ongoing seminar in the handing on of memory. Judaism became the religion whose heroes were teachers and whose passion was study and the life of the mind. The Mesopotamians built ziggurats. The Egyptians built pyramids. The Greeks built the Parthenon. The Romans built the Coliseum. Jews built schools. That is why they alone, of all the civilisations of the ancient world, are still alive and strong, still continuing their ancestors' vocation, their heritage intact and undiminished.

Moses' insight was profound. He knew that you cannot change the world by externalities alone – by monumental architecture, or armies and empires, or the use of force and power. How many empires have come and gone while the human condition remains untransformed and unredeemed?

There is only one way to change the world, and that is through education. Children must be taught the importance of justice, righteousness, kindness, and compassion. They must learn that freedom can only be sustained by the laws and habits of self-restraint. They must be continually reminded of the lessons of history, "We were slaves to Pharaoh in Egypt," because those who forget the bitterness of slavery eventually lose the commitment and courage to fight for freedom. And they must be empowered to ask, challenge, and argue. Children must be respected if they are to respect the values we wish them to embrace.

This is a lesson most cultures still have not learned after more than three thousand years. Revolutions, protests, and civil wars still take place, encouraging people to think that removing a tyrant or having a democratic election will end corruption, create freedom, and lead to justice and the rule of law – and still people are surprised and disappointed when it does not happen. All that happens is a change of faces in the corridors of power.

In one of the great speeches of the twentieth century, a distinguished American justice, Judge Learned Hand, said:

I often wonder whether we do not rest our hopes too much upon constitutions, upon laws and upon courts. These are false hopes; believe me, these are false hopes. Liberty lies in the hearts of men and women; when it dies there, no constitution, no law, no court can save it; no constitution, no law, no court can even do much to help it.³

What God taught Moses was that the real challenge does not lie in gaining freedom; it lies in sustaining it, keeping the spirit of liberty

3. Learned Hand, "The Spirit of Liberty," "I Am an American Day" ceremony (Central Park, New York City, May 21, 1944).

alive in the hearts of successive generations. That can only be done through a sustained process of education. Nor is this something that can be delegated to teachers and schools. Some of it has to take place within the family, at home, and with the sacred obligation that comes from religious duty. No one ever saw this more clearly than Moses, and only because of his teachings have Jews and Judaism survived.

What makes leaders great is that they think ahead, worrying not about tomorrow but about the next year, or the next decade, or the next generation. In one of his finest speeches, Robert F. Kennedy spoke of the power of leaders to transform the world when they have a clear vision of a possible future:

Some believe there is nothing one man or one woman can do against the enormous array of the world's ills – against misery, against ignorance, or injustice and violence. Yet many of the world's great movements, of thought and action, have flowed from the work of a single man. A young monk began the Protestant reformation, a young general extended an empire from Macedonia to the borders of the earth, and a young woman reclaimed the territory of France. It was a young Italian explorer who discovered the New World, and the thirty-two-year-old Thomas Jefferson who proclaimed that all men are created equal. "Give me a place to stand," said Archimedes, "and I will move the world." These men moved the world, and so can we all.⁴

Visionary leadership forms the text and texture of Judaism. It was the book of Proverbs that said, "Without a vision [hazon] the people perish" (29:18). That vision, in the minds of the prophets, was always of a long-term future. God told Ezekiel that a prophet is a watchman, one who climbs to a high vantage point and so can see the danger in the distance, before anyone at ground level is aware of it (Ezek. 33:1-6). The sages said, "Who is wise? One who sees the long-term consequences [hanolad]" (Tamid 32a). Two of the greatest leaders of the twentieth

century, Churchill and Ben-Gurion, were also distinguished historians. Knowing the past, they could anticipate the future. They were like chess masters who, because they have studied thousands of games, recognise almost immediately the dangers and possibilities in any configuration of the pieces on the board. They know what will happen if you make this move or that.

If you want to be a great leader in any field, from prime minister to parent, it is essential to think long-term. Never choose the easy option because it is simple or fast or yields immediate satisfaction. You will pay a high price in the end.

Moses was the greatest leader because he thought further ahead than anyone else. He knew that real change in human behaviour is the work of many generations. Therefore we must place as our highest priority educating our children in our ideals so that what we begin they will continue until the world changes because we have changed. He knew: If you plan for a year, plant rice. If you plan for a decade, plant a tree. If you plan for posterity, educate a child.⁵ Moses' lesson, thirty-three centuries old, is still compelling today.

יג (ב) קדש די וגו' די הוא: (א), לשון "קדש" אינו מובן, 'הנני מקדש' מיכעל¹, ובוזה יהיו קדושים². וחז"ל (ערכין כט,א) דרשו על הא דכתיב בפרשת ראה (דברים טו,ט) "כל הבכור וגו' הזכר תקדיש לה"³ שמצוה להקדיש בפה⁴, וזה שייך לבכורי בהמה מפי הבעלים, אבל⁵ מה יעשה משה בפניו להקדיש בכורי ישראל מוסף על דבר ה' ⁸⁵ (ב), וכן פלא כל אריכות דברי משה בשם ה' עד שהגיע לענין בכורה⁶. (ג), עוד יש להבין ה'ג' פעמים⁷ "בחזק יד" בשתי פרשיות אלו.

והענין, אחר שהודיע הכתוב (לעיל יב,א) שבני ישראל יצאו על צבאותם, היינו, לא כמו שמוציא המון עבדים לחרות שכל אחד הוא איש בפני עצמו, ואין בהם הצטרפות לאגודה אחת להיות נראים עם בפני עצמו, אלא הוציא את ישראל להיות לצבא לתכלית אחת⁸. והנה, כל אומה בפני עצמה אין קיום

לאגודתה אם לא שיש לה כח הנהגה לעמוד נגד הנוגע בה מבחוץ, ונגד הריסות הדעות שבקרבה שמחריב כל ברכה וכל אומץ, וכך ישראל, אי אפשר שיתקיים שמם ותעודתם בעולם אלא 'בחזק יד' ללחום עם המון עמים רבים החפצים להעבירם מתעודתם, או ממלחמת היצר ושאר ענינים המחריבים את הכלל.

והנה, כל אומה שלשה דברים המה 'חזק יד' שלה: (א), המלוכה ורגליו, שתהא הסכמת הכלל להשתעבד לדעת המלך ולמסור דעתם ונפשם להרים קרן המלוכה, וכן הוא המלך, עליו להשגיח על דבר המפריע את שלום האומה. (ב), ראשי הצבא והצבא, כאשר אין דרך המלך להופיע תמיד בכבודו ובעצמו לפני הצבא ללמד מלחמה ולצאת כראשם, על כן ההכרח להתמנות עליהם שרי הצבא שיהיו מוכשרים להנהיג הצבא לפי כח כל אחד ואחד, וגם המה מחויבים להכשיר עצמם לכך ולהוסיף אומץ, ואם אינו משקיע דעתו להוסיף עוז הרי הוא מתרפה במלאכתו וחבר הוא לאיש משחית את האומה¹⁰. (ג), כלי זין טובים שבהם נלחמים.

ובמה משטר רוחני של ישראל אשר אך והיא תעודה¹⁰ ישראל בעולם, בין בארץ הקדושה בין בהיותם בגלות ג' אלה המה 'חזק יד' שלהם: (א), קבלת מלכות שמים¹¹ להשתעבד לעבודתו ורצונו יתברך, ולמסור נפשם ומאודם על כבודו, ולנו להאמין¹² אשר כן הוא יתברך משגיח על עמו בפרטות, וכאשר אנחנו רואים בכמה עתים¹³ גם בחוש הראות. (ב), ראשי ישראל שהם מנהיגי כל העם שהמה

זהו דבר ה', ואח"כ²⁹ הוסיף משה³⁰ בדבר
ה' על שפתיו להסביר גם להבכורים גם
לכל ישראל כמה ההכרח והתועלת³¹
הנמשך מזה, ולא יאמרו שהקב"ה ציוה כן
רק בשביל שקנאן בעת שהצילם ויהיה
בעיני ישראל לפלא מדוע מבקש הקב"ה
גמול ח"ו והלא הקב"ה קונה הכל, על כן
בא משה בדבר ה' והרחיב בדבור שהוא
משום 'חוזק יד'³² שלהם צוה הקב"ה כן³³,
זהו ענין שתי פרשיות אלו בכלל.

ונמצא שפרשיות אלו הן עיקרי הדת כמו
"שמע, והיה אם שמע". אלא ד"שמע,
והיה אם שמע" הן עיקרי הדת כל אחד
מישראל בפרט, ו"קדש, והיה כי יביאך"

הם עיקרים לכלל האומה הישראלית שידעו
במה הוא קיומם בעולם בכל עת.

ומעתה נבוא לכל פסוק להמשיך את
המקראות עד שיגיע למטרה של קדושת
בכורים. ואע"ג שחז"ל פירשו כמה מקראות
לענין בפני עצמו, כך היא דרכה של
תורה, וכמו שכתבתי בספר דברים
(יח, יח)³⁴ על ספר יחזקאל, ומ"מ אין
המקרא יוצא מידי פשוטו להמשיך הענין.

את שבעת הימים. הימים בה"א
הידיעה? ואולי נתכון לו' ימי בראשית.
וכנגדם ז' ימי פסח, שהרי מיצ"מ מתחיל
עולם חדש. עולם של תורה, ש"נבנה" על
הריסות עולם של תהו, ש"פשט את הרגל"
בתקופות של השחתות שונות (דור
המבול, הפלגה, מעשה סדום ומצרים).
ותנאי התנה הקב"ה עם מעשה בראשית.
אם מקבלים ישראל את התורה מוטב,
יב"א ל יחזיר את עולמו לתהו ובהו, ויצ"מ.
שממנה התחיל הקב"ה לעשות הכנות
לקבלת התורה (בהוציא את העם
ממצרים תעבדון את האלהים על ההר
הזה, הרי הנה דומה לבריאה חדשה,
לבריאת עולם של מורה וריסון התאוות.
וצוה ה': "מצות יאכל את שבעת הימים",
להורות, שמשבעת "ימי בראשית" אלה,
אין על היהודי לאכול, אלא מה שהתורה
תמיר, "ולא יראה לך חמץ... בכל גבלך"
— שמעתה עליו להגזיר מכל דבר,
שהתורה תאסור עליו. וכ"ז הכשיר את
ב"י לקבלת התורה, אחרי ז' שבועות של
"ספירת נקיים". וע"י זה נבין את דברי

הרוקח, שהאוכל בפסח מצה כהלכתה
נעשה שותף להקב"ה במעשה בראשית.
שנאמר מצות יאכל את שבעת הימים,
והיינו שותף לבריאת החדשה של עולם
של תורה.

תחתיו¹⁴, והמה מוכשרים יותר לעמוד על
דעת עליון מלך ה' צבאות וללחון
מלחמותיו, וכל ישראל מוכרחים לנהוג
בהם כבוד ומורא¹⁵ ולהכניע דעתם להם
במה שנוגע לקיום האומה. הן אמת בהיות
ישראל במדבר וה' הולך לפניו לא נצרכו
כל כך לראשי הצבא המוכשרים לכך
ביותר, אבל בארץ ישראל¹⁶ ומכל שכן
בגלות ההכרח להנהיג על עצמם ראשים
מוכשרים לכך, וגם¹⁷ שרוצים להשקיע
דעתם תמיד לעבודה קשה זו, ואם
המוכשרים לכך והמה ראשי ישראל אינם
משקיעים דעתם לעבודת ה' והנהגת
ישראל לזה, הרי הם משחיתים את הכלל.
ובמדרש רות (פתיחה — ו') איתא על
הפסוק "אלופנו מסובלים וגו'" (תהילים
קמ"ד), בזמן שאין גדולי ישראל מזדקקים

לצרכי הכלל הקב"ה בא במשפט עם זקני
עמו. (ג), כלי זין, והיא התורה שנקראת
'חרבם של ישראל' כמו שכתבתי כמה
פעמים, ועוד יבואר לפנינו. הן המה
שלשה 'חוזק יד' של ישראל¹⁸.

ואמר¹⁹ ה' למשה "קדש לי כל בכור"
— היינו שהוא יכשיר את הבכורים²⁰
ע"פ המאמר הבא אחריו²¹ שגם הוא דבר
ה' ממש. ומשה האריך אחרי כן²² בביאור
המאמר ועל שפתיו הוסיף לקח לבבם עד
שהשכילו מה שעליהם²³.

ואמר ה' "באדם ובבהמה"²⁴ להשוות בכור
אדם ובכור בהמה כל אחד בערכו, דכמו
בכור בהמה שהוא קדוש מרחם לקרבן
מ"מ מצוה להקדישו בפה²⁵, ואפילו לרבי
ישמעאל (ערכין כט, א) דסבירא ליה אין
צריך, היינו משום שהסכין מושכתו למה
שהוא ומעמידתו על עצם קדושתו. כך
האדם, אע"ג שהוא מוכשר לקדושה מרחם,
מ"מ עליו להתכשר לזה בלמוד מלחמתן
של ישראל היינו התורה. וכמו כל שר
הצבא מלבד כל הכשריו בדעת ובהשלמה
מה שאינו נדרש לכל איש חיל, מ"מ
מוכרח הוא להיות מצוין גם בכלי מלחמה
של כל איש חיל גם כן²⁶, כך כל ראש
בישראל מלבד שנדרש לו להיות עולה
בדעת ובשאר כשרונות להליכות עולם,

מה שאין שארי תלמידי חכמים נושאי
החרב של תורה נצרכים לזה, עוד המה²⁷
מוכרחים להיות מצוינים גם בחרבה של
תורה גם כן.

ואמר הקב"ה "לי הוא" למה בחר בהם
ביחוד, משום שקנאם בעת שהיו מסוכנים
בליל שימורים ע"פ דרך הטבע²⁸, כמו
שכתבתי לעיל (יב, כט), והוא יתברך פדאם
מן המות, על כן עליהם להיות פרושים
מעניי העולם ולהשתקע לעבודת ה',
ומשום זה עשה הקב"ה והקדישם מרחם
שיהיו מוכשרים לכך.